

Hanushchyn O. O., The Chairman of «Euregion Carpathians–Ukraine» Assosiation (Ukraine, Lviv), ganushchyn@gmail.com

The Carpathian Euroregion as an element of Eurointegrational strategy of Ukraine

The social and historical, geopolitical and economical preconditions of creating the Carpathian Euroregion are analyzed in the article, as an institutional form which enhances the international cooperation of participating countries. It was clarified that this form of cooperation between the countries, nowadays, is one of the most effective forms of dialogue between European countries. This approach is particularly relevant in the area of the new European integrational concept development of Ukraine foreign policy. The following cooperation is proved to provide system regulating characteristics not only in the sphere of economy, culture, ecology etc. but also in the security part in particular. It is emphasized that the most productive in the development of the relations in the Carpathian Euroregion sphere is the cooperation between Ukraine and Poland. The most important integrational aspects of the Carpathian Euroregion are highlighted not only in the regional level but also in the global context.

Keywords: Euroregion, international cooperation, integrational processes, globalization, foreign policy strategy.

* * *

УДК 323.2:061.2

Шейко А. В.,
аспірант кафедри, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), anton-sheyko@yandex.ru

ОСОБЛИВОСТІ ПРОТЕСТНИХ НАСТРОЇВ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ САМООРГАНІЗАЦІЇ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Аналізуються особливості протестних настроїв в Україні, досліджуються чинники, що впливають на рівень громадянської протестної активності, завдяки аналізу соціальних і політичних умов розвитку громадянського суспільства в Україні. Виявлено основні проблеми українського суспільства, що стали причиною не конвенційної політичної активності громадян.

Ключові слова: громадянське суспільство, соціальні протести, соціальна ентропія, протестні настрої.

Слід зазначити, що протягом останніх років дослідження процесів становлення громадянського суспільства та розвитку протестного руху в Україні інтенсифікувалися. Серед науковців, які досліджували дану тематику слід назвати І. Бекешкіну, Є. Головаху, В. Горбатенку, М. Недюху, К. Коцюрбу, М. Кармазіну, В. Кременя, А. Колодія, В. Котигоренку, О. Корнієвського, І. Кресіну, М. Михальченко, М. Обушного, В. Полохало, С. Телешуна, О. Ткача, В. Цвиха, В. Яблонського та ін.

Криза представницької демократії неминуче призводить до зниження легітимності влади та посилення протестних настроїв у суспільстві, що можуть перерости в неконвенційну політичну участь, яка становить пряму загрозу безпеці держави. Таким чином, гарантування стабільності державного безпекового простору можливе лише за умови безпосередньої участі громадян у державному суспільно-політичному процесі. Вироблення і реалізація конкретних механізмів такої участі вбачається першочерговим завданням держави, що перебуває в процесі демократичних трансформацій. Виходячи з основної функції громадянського суспільства – задоволення конкретних суспільно-політичних потреб, лише залучення інститутів громадянського суспільства робить можливим успішність реалізації політики модернізації країни. Нині в Україні інститути

громадянських ініціатив мають лише формальний характер, як звичайно, залежні від західних донорів, наділені низьким рівнем впливу в процесі вироблення та прийняття політичних рішень, багато з них є заполітизованими, а українське законодавство в цій сфері є недосконалим та має лише декларативний зміст.

Метою дослідження є виявлення основних чинників, що підвищують протестний потенціал суспільства в Україні.

Однією з форм проявів громадянського суспільства на сучасному етапі є протестні настрої. Протестний рух останнім часом стає достатньо поширеним у сучасному світі. Згадаймо останні протести у деяких штатах США, коли громадяни вийшли на вулиці, протестуючи проти певних ініціатив чинного Президента Д. Трампа. Можна також згадати протести польської опозиції проти чинної влади. Якщо ми розглядаємо Україну, то потрібно згадати тарифний майдан, протести вкладників деяких збанкрутілих банків. Аналізуючи протестні настрої останніх десятиріч, які змінили політичну ситуацію в світі, слід згадати мирні «оксамитові революції» в країнах Центрально-Східної Європи (Грузія, Україна, Молдова, Узбекистан, Киргизстан, спроби повстань у Вірменії й Білорусі). 2011 рік приніс «арабську весну» (Туніс, Алжир, Ліван, Йорданія, Єгипет, Лівія, Марокко, Ліван, Бахрейн, Ємен тощо). На початку літа 2013-го майже одночасно відбулися масштабні протестні акції в Бразилії та Туреччині. Останнім прикладом постмодерного протестного руху є Осциру Central у Гонконзі (2014 рік). І звичайно Революція гідності в Україні, яка змінила соціально-політичну ситуацію в країні.

Усі ці рухи мають подібні риси, серед яких ми можемо назвати:

- горизонтальна, неієрархічна структура, яка функціонує завдяки застосуванню сучасних комунікаційних засобів – соціальних мереж в Інтернеті, унаслідок чого підвищується незалежність перебігу протестних подій від ступеня висвітлення їх у ЗМІ;

- децентралізованість, відсутність явних лідерів, що ускладнює чітке визначення мети та завдань протестного руху і можливостей ведення переговорів зі владою;

- значна дистанція між протестними рухами та інституціоналізованими складниками громадянського суспільства (профспілками, неурядовими організаціями) та політичними партіями, які не були організаторами протестів, а лише долучалися до них під час їхнього перебігу.

Позитивним є те, що більшості протестних рухів притаманний мирний характер, насильство виникало лише у відповідь на силові дії влади. Слід також відзначити пріоритетність у них ціннісної сфери над економічною і політичною.

Аналізуючи причини виникнення Революції Гідності, слід зазначити, що за даними Фонду «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва»¹ ключовими чинниками,

¹ 3 лютого 2014 року Фонд «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» разом із Київським міжнародним Інститутом соціології провів опитування Майдану. Усього було опитано 502 особи, в усіх стаціонарних точках Майдану (наметі, Будинок профспілок, будівля КМДА, Жовтневий палац, Український дім ін.) за вибіркою, яка забезпечувала пропорційне охоплення учасників Майдану. Опитування було здійснено за фінансування Міжнародного Фонду «Відродження».

що спонукали населення вийти на Майдан, були жорстокі репресії влади проти учасників протестів (61%), а от на друге місце вийшов такий загальний мотив, як «прагнення змінити життя в Україні» (51%). Вагомими причинами протестів були також відмова Віктора Януковича від підписання Угоди про асоціацію з Євросоюзом (47%) та прагнення змінити владу в Україні (46%). (Див. рис.1).

Рис.1. Мотиви, що спонукали вийти на Майдан

Досить ґрунтовну оцінку соціально-політичної ситуації в Україні та можливостям протестного руху дав заступник директора Інституту соціології НАН України Є. Головаха. За його словами, за три роки, що пройшли з часів Майдану, цінності і настрої, як не дивно, змінилися у протилежних напрямках. Цінності покращилися: всі цінності, пов'язані з контролем над владою, з можливістю впливати на стан суспільства, цінності соціальної активності – за ці три роки стали більш важливими для людей. А от настрої погіршилися.

За словами Є. Головахи, поточну ситуацію українці сприймають значно гірше, ніж на початку 2014 року, коли були великі сподівання на те, що країна все ж таки почне змінюватися. Тобто настрої погіршилися, розчарування вище, ніж в 2014 році, але при цьому цінності – глибинні мотиви людської поведінки і те, що регулює активність людей – покращилися. Люди стали приділяти більше уваги цінностям.

В цих умовах створюються передумови для посилення протестних настроїв, хоча ідея Третього Майдану, на його думку, є на сьогодні не гостро актуальною. Очолити конструктивні протести, на думку науковця, зможе громадянське суспільство. Але, на жаль, волонтери як феномен, нехай і викликають велику довіру і повагу, все ще не перетворилися на потужний громадянський спротив [1].

Інший відомий експерт Ірина Бекешкіна, зазначила, що для того щоб мобілізувалися протестні настрої, потрібно три речі. Перша – подія, яка сколихне всю країну або її значну частину. Комунальні платіжки, на її думку, могли би бути такою подією. Але це було пом'якшено субсидіями. При цьому, зазначає соціолог, коли людей питають, що їх може спонукати до протестів, в основному, називають економічні причини. Але і перший, і другий Майдани виникли не з економічних, а політичних причин.

По-друге, щоб вийти на протест, потрібні герої. Але сьогодні українці не вірять нікому. Третя – люди повинні розуміти, що буде в результаті. В Україні після

першого і другого Майдану добивалися зміни влади. Коли люди не бачать, хто прийде замість тих, хто зараз при владі, то вони не йдуть на вулиці масово, – підкреслила Бекешкіна [2].

Якщо аналізувати можливі мотиви протестних настроїв українського суспільства, то серед них можна виділити:

а) недостатній рівень захисту основоположних демократичних цінностей, таких як свобода, соціальна справедливість, захист прав і свобод людини;

б) недовіра до органів державної влади та місцевого самоврядування, низький рівень відповідальності влади;

в) зниження матеріального добробуту населення, посилення майнового розшарування суспільства;

г) розчарування щодо спроможності суб'єктів політичної влади та ринкового господарювання, банківського сектору вітчизняної економіки дати адекватні відповіді на виклики сьогодення;

д) падіння впливу політичних партій та блоків, рейтингів окремих політичних лідерів.

Загрозливою є тенденція погіршення здоров'я нації, що проявляється у стрімкому падінні стандартів рівня життя, практичній відсутності якісних джерел водопостачання, високих темпах зростання захворюваності на СНІД і туберкульоз, масовій орієнтації населення, попри здорожчання ліків, на аптеки як «невичерпне джерело здоров'я».

Останній фактор найбільш болісно позначається на людях похилого віку та пенсіонерах, які, як правило, жодного дня не можуть обходитися без ліків. Статистика свідчить, що самотні пенсіонери витрачають на ліки майже в п'ять разів більше коштів, ніж люди працездатного віку.

Домінуючими соціальними настроями українського соціуму, що знаходять своє відображення, передусім, у тенденції до радикалізації громадської думки, є настрої аномії, апатії та розчарування. Аномія обумовлена кризою українського суспільства, його соціальних інститутів, суперечністю між проголошеними цілями та неможливістю їх реалізації для більшості населення.

Соціальна напруженість значно посилюється суб'єктивним сприйняттям політичної нестабільності в Україні, що є наслідком: а) неадекватності реакції влади на зовнішні та внутрішні виклики в політичній та економічній сферах, що знаходить своє відображення у відсутності системного бачення перспектив подолання кризи. Основні зусилля спрямовані переважно на побиття аргументів однієї політичної сили іншою; б) домінування номенклатурних політиків радянського стибу на владному Олімпі; в) відсутності механізмів політичної відповідальності; г) непрозорості формування депутатського складу Верховної Ради України та органів місцевого самоврядування; д) відсутності демократичного контролю за діяльністю влади всіх рівнів тощо.

Значним чинником, що може посилювати протестні настрої є економічне відчуження, зниження рівня матеріального добробуту громадян. За останній рік українці стали в два рази бідніше – за гранню фактичного прожиткового мінімуму виявилось 58% населення [3].

Якщо аналізувати матеріальний стан українців, то загалом, близько половини (41,1%) українців «ледве

зводить кінці з кінцями», грошей іноді не вистачає навіть на їжу. Майже третини респондентів (35,5%) коштів на продукти харчування вистачає, однак купівля одягу та взуття викликає певні труднощі. Ще 21,0% українців стверджують, що їм складно придбати дорогі речі (меблі, побутову техніку тощо). При цьому лише 2,4% опитаних заявили про відсутність матеріальних проблем, за винятком особливо дорогих покупок (житло, авто) («Ліга.net», 24.11.16).

Як засвідчило недавнє дослідження нерівності в Україні, проведене Еллоу Лібановою на основі методики Томаса Пікетті, доходи 1% найбагатших у країні в 43 рази перевищують середні доходи найбіднішої частини населення [4].

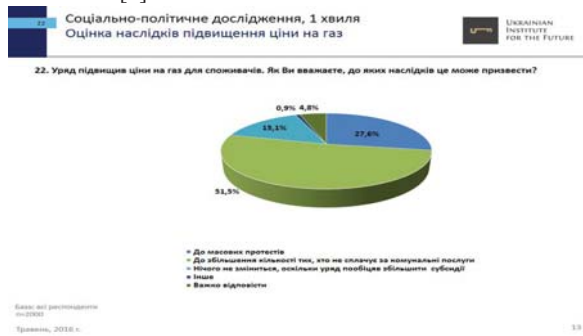

Рис. 2. Оцінка наслідків підвищення ціни на газ

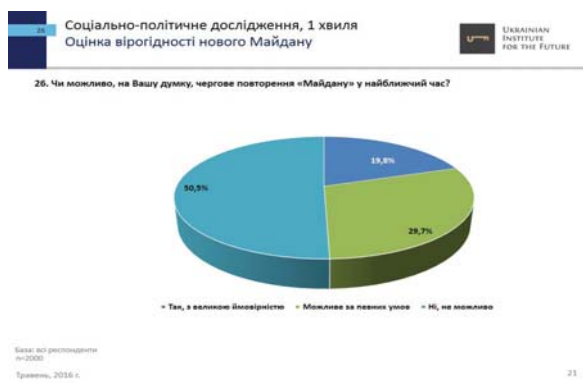

Рис. 3. Оцінка вірогідності нового Майдану

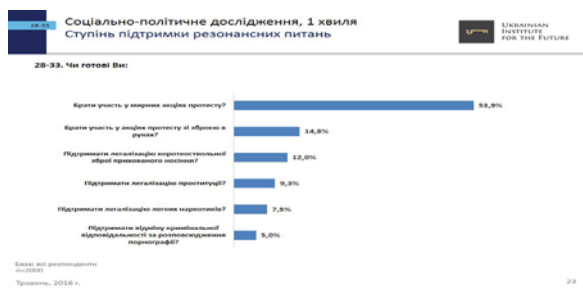

Рис. 4. Оцінка готовності брати участь у протестних акціях

Слід наголосити, що у США, де відмічається високий показник нерівності серед індустріально розвинених країн, це співвідношення становить 24 рази, а середній

Рис. 5. Оцінка загрози соціального вибуху

показник у Європі – трохи менше 12 разів [4]. Крім того ці показники засвідчують значну соціальну напругу в суспільстві і збільшення протестних настроїв населення. Якщо рівень бідності вище 50%, це вже перший дзвіночок до можливого соціального вибуху.

Більш ґрунтовне дослідження даної проблематики провів Інститут майбутнього. За даними Інституту майбутнього сьогодні в умовах складної соціально-політичної ситуації, зокрема підвищенні плати за комунальні послуги, створюються відповідні передумови для зростання протестних настроїв. Але громадяни також розуміють, що в умовах збройного протистояння на сході країни, протести можуть призвести до потужної політичної дестабілізації в країні, що буде вигідно тій же Російській Федерації. Тому тільки близько третини респондентів (27,6%) вважає, що підвищення ціни на газ призведе до масових протестів, а трохи більше половини 51.5% – до збільшення числа тих, хто не буде платити за комунальні послуги, 15,1% вважають, що нічого не зміниться, оскільки уряд пообіцяв збільшити субсидії (див. рис.2).

На запитання щодо того, чи можливе чергове повторення Майдану у наш час, то 29,7% респондентів вважають, що можливо, але за певних умов, 50,5% респондентів вважають, що неможливо (див. рис.3).

На запитання щодо того, чи готові громадяни брати участь у мирних акціях протесту, то 53,9% респондентів готові брати участь у мирних акціях протесту, а 14,8% готові брати участь у акціях протесту зі зброєю в руках, що засвідчує певний рівень радикалізації суспільства (див. рис.4).

Щодо можливої загрози соціального вибуху, то 22,4% респондентів вважають, що існує висока ймовірність такої загрози, 30,2% опитаних переконані, що такої загрози не існує, 41,5% респондентів переконані, що існує низька ймовірність такої загрози (див. рис.5).

Потужними чинниками зростання протестної активності можуть стати ЗМІ і особливо Інтернет, зокрема соціальні мережі, що відіграли ключову роль у започаткуванні Євромайдану. Що в значній мірі відрізняє Помаранчеву революцію від Євромайдану – це ступінь використання інформаційно-комунікативного забезпечення й координації взаємодій. Розпочався Євромайдан саме через поширення закликів до протестів у Інтернеті. Подальший перебіг Євромайдану також визначався здебільшого оперативністю взаємодії в соціальних мережах. Але ЗМІ можуть також виступати

засобами соціальної дестабілізації, що полягає, насамперед, у маніпулятивному, підпорядкованому приватним інтересам, впливові, формуванні бажаних настроїв і очікувань, соціальної позиції громадянина в цілому. Деякі ЗМІ, особливо в умовах авторитарних чи тоталітарних режимів, не налаштовані, як свідчить практика, на об'єктивне висвітлення соціально-політичної ситуації в країні чи світі.

Складається таке враження, що їх завдання в кращому випадку – промовчати, в інших – відреагувати, бажано якомога оперативніше з викладом подій у контексті пріоритетних, як правило, корпоративних інтересів чи доміанти дня, скажімо, конфліктогенної, однак, уникаючи при цьому всебічності висвітлення ситуації. Деякі ЗМІ, зокрема російські, постійно перекручували сутність і зміст протестних настроїв, показуючи їх тільки в негативному світлі.

Таким чином, сутність протестних настроїв українського суспільства, їх потенціал, масштаб і характер поширення обумовлюються трьома групами факторів: а) об'єктивними, що визначаються, передусім, соціально-економічними умовами буття людини; б) соціально-психологічними особливостями сприйняття викликів, ризиків і небезпек, що постали перед соціумом; в) характером впливу засобів масової інформації – інформаційно адекватним чи технологічно-маніпулятивним.

Відповідно, протестним настроям притаманні:

- позаідеологічна, в переважній більшості, спрямованість, хоча мають місце окремі спроби використати їх як елемент політичних технологій, боротьби за інформаційний простір;
- намагання учасників соціальних акцій відстояти свої громадянські права, привернути увагу влади до її «слабких ланок»;
- потенціал постійного зростання за умов посилення кризових явищ;
- відсутність ідеології, програми політичної боротьби, реальних шляхів подолання кризи, хоча очевидним є їх революційний потенціал;
- сприяння перетворенню політичної влади в ефективний механізм соціального управління шляхом зміни її існуючого формату, загальної архітектури у новій цивілізаційній парадигмі відносин «правова держава – громадянське суспільство».

Список використаних джерел

1. Головаха Є. Хоча протестні настрої високі, ідея третього Майдану не знаходить підтримки / Є. Головаха [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zik.ua/news/2016/11/28/golovaha_hocha_protестni_nastroi_vysoki_ideya_tretogo_maydanu_ne_znahodyt_998949
2. Бекешкіна І. Третій Майдан. Соціолог оцінила протестні настрої в Україні / І. Бекешкіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://24tv.ua/tretyi_maydan_sotsiolog_otsinila_protестni_nastroi_v_ukraini_n750554
3. Черенько Л. Протести починаються когدا бедных в стране 50%. У нас уже 58% / Л. Черенько [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reporter.vesti-ukr.com/tolkovo/34059-protестy-nachinayutsya-kogda-bednyh-v-strane-50-u-nas-uzhe-58.html>
4. Доходи 1% найбагатших у країні в 43 рази перевищують середні доходи найбіднішої частини населення (опитування) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.grushevskogo5.com/sobitinya/dokhodi-1-naybagatshikh-u-kraini-v-43-raziperevishchuyut-seredni-dokhodi-naybidnishoi-chastini-nase/>

References

1. Golovaxa Ye. Xochа pprotестni nastroi' vycoki, ideya tpet'ogo Majdanu ne znaxodyt' pidtpymky / Ye. Golovaxa [Elektponnyj pecupc]. – Pezhym doctupu: http://zik.ua/news/2016/11/28/golovaha_hocha_protестni_nastroi_vysoki_ideya_tretogo_maydanu_ne_znahodyt_998949
2. Bekeshkina I. Tretij Majdan. Cociolog ocynila pprotестni nastroi' v Ukraїni / I. Bekeshkina [Elektponnyj pecupc]. – Pezhym doctupu: http://24tv.ua/tretyi_maydan_sotsiolog_otsinila_protестni_nastroi_v_ukrayini_n750554
3. Chepen'ko L. Pprotестy nachinajutcja kogda bednyx v ctpane 50%. U nac uzhe 58% / L. Chepen'ko [Elektponnyj pecupc]. – Pezhym doctupu: <http://reporter.vesti-ukr.com/tolkovo/34059-protестy-nachinayutsya-kogda-bednyh-v-strane-50-u-nas-uzhe-58.html>
4. Doxody 1% najbagatshyx u kraїni v 43 pazy pepevyshhujut' cepedni doxody najbidnishoi' chactyny nacelennja (opytuvannja) [Elektponnyj pecupc]. – Pezhym doctupu: <http://www.grushevskogo5.com/sobitinya/dokhodi-1-naybagatshikh-u-kraini-v-43-raziperevishchuyut-seredni-dokhodi-naybidnishoi-chastini-nase/>

Sheyko A. V., postgraduate student of the department, National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), anton-sheyko@yandex.ru

Features of protest moods in Ukraine in the context of self-organization of civil society

The peculiarities of protest moods in Ukraine are analyzed, factors influencing the level of protest activity of the population are analyzed, due to the analysis of social and political conditions of civil society development in Ukraine. The main problems of the Ukrainian society that have become the reason of not the usual political activity of citizens are revealed.

Keywords: civil society, social protests, social entropy, protests moods.

* * *

УДК 327(470+571)+(477)

Кундеус О. М.,

кандидат політичних наук, доцент кафедри політології і соціології, Рівненський державний гуманітарний університет (Україна, Рівне), oksana_kundeus@ukr.net

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА «ГІБРИДНОЇ» ВІЙНИ РФ ПРОТИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена розумінню інформаційної складової «гібридної» війни, яку Російська Федерація запровадила задовго до військової агресії. Згадано, що агресивного інформаційно-психологічного впливу зазнало не тільки українське суспільство, громадяни країн пострадянського простору, а й, не в останню чергу, країни Європейського Союзу та США.

При цьому, у науковій розвідці, наводиться стислий опис етапів інформаційної війни проти України, інструменти та механізми, якими послуговується РФ у своїй антиукраїнській політиці. Зазначено, які заходи протидії ворожим інформаційним операціям проводить Україна.

Ключові слова: інформаційна війна, інструменти інформаційної війни, російська пропаганда, Європейський Союз, США, російсько-українська війна.

Проблема відновлення територіальної цілісності України постала перед нашим суспільством не лише у зв'язку з протиправними діями Російської Федерації на території України, а й унаслідок неефективності діяльності вітчизняних політичних еліт протягом чверті століття поперемінного перебування їх при владі. Адже за цей час не було вироблено консолідаційної національної ідеології, не визначено реальних орієнтирів розвитку, які б забезпечили нашій державі достойне місце в системі міжнародних економічних відносин нового інформаційного суспільства, що, у свою чергу, негативно вплинуло на процес консолідації українського